

Dr. Refik Saydam'dan Günümüze Sağlık Alanındaki Gelişim: 100 Yıl

Oya Ögenler^{1*}, İnci Akalper² ve Selda Okuyaz¹

¹ Tıp Tarihi ve Etik AD / Tıp Fakültesi, Mersin Üniversitesi, Türkiye

² Tıp Tarihi ve Etik AD / Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, Türkiye

*(oyaogenlera@gmail.com) Başlıca yazarın mail adresi

Özet – Atatürk ve çalışma arkadaşları tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş seviyelere ulaşabilmesi için tüm alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da birçok uygulama ve düzenleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı Dr Refik Saydam'ın benimsediği sağlık politikaları ve tıbbi bakış açısını inceleyerek Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze sağlık hizmetleri alanındaki gelişmelere ışık tutabilmektir. Bu amaçla sağlık bakanlığı verilerini içeren istatistik yıllıkları ve tıp tarihi literatürü karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Cumhuriyetin ilk Sağlık Bakanı olan Dr. Refik Saydam tıbbi ve sosyal hizmetleri gerçekleştirirken, başta hekimler ve diş hekimleri olmak üzere ebeler, hemşireler, eczacılar ve sağlık memurlarının görev tanımları, çalışma şartları, eğitimleri, halk sağlığı, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, kazaların yönetimi ve madencilerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. Sağlık Bakanlığı bulaşıcı hastalıklarla örgütlü bir şekilde mücadele etmek, enfeksiyonları önlemek, bebek ölümlerini azaltmak ve nüfusu artırmak, devletin sağlık kadrosunu ülke geneline yaygınlaştırmak, koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik vermek için kurslar açmış, Türk Milli Tıp Kongresi adıyla toplantılar düzenlenmiştir. Cumhuriyet kurulduğunda binden az olan hekim sayısı 2021 yılında yaklaşık 175 bine ulaşmıştır, 1950'de bebek ölüm hızı binde 250 iken 1997'de binde 40, 2020'de binde 6,4 olmuştur. Sonuç olarak Türkiye'de sağlık hizmetlerinin yapılması sosyo kültürel yapıdaki değişimle birlikte teknolojinin ve bilimin gelişimiyle yakından ilişkilidir. Yokluk ve yoksunlukla mücadele edilen savaştan yeni çıkmış bir ülkenin Sağlık Bakanı olan Dr. Refik Saydam'dan günümüze yöneticiler dahil tüm çalışanların gayretli çabaları sayesinde bilimsel tıbbi hizmetlerin tüm ülke geneline yayılması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler – Tıp tarihi, Refik Saydam, Cumhuriyet Dönemi, Sağlık Bakanlığı, Türkiye'de Sağlık gelişimi

I. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze bilimsel ve sosyo kültürel tüm alanlarda Atatürk ve onunla birlikte her kademedeki görev alan tüm çalışanlar daima çağdaş değerlere uygun zihniyet ile görevlerini gerçekleştirmiştir. Toplum yaşamını doğrudan ve dolaylı ilgilendiren yenilikçi ve modern anlayış genel tıp ve paramedikal konularda varlığını hissettirmiştir. Sağlıkla ilgili tüm mevzuat düzenlemeleri, eğitimler, toplantılar ve uygulamalar ülkenin çağı yakalamasına vesile olmuştur[1,2,3]. Dr Refik Saydam Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan ilk onlu yıllarda Sağlık Bakanlığı yapmıştır, onun bakanlığı sırasında gerçekleşen birçok düzenleme sonraki yıllarda sağlık politikalarının benimsenmesinde ve

ülkenin sağlık alanında çağdaş seviye düzeyine yükselmesinde etkili olmuştur[4].

Bu çalışmada; Cumhuriyet dönemi Türk tıbbının önemli isimlerinden birisi olan Refik Saydam'ın benimsediği sağlık politikası ve tıbbi bakış açısının incelenmesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze sağlık sorunları, sağlık hizmetlerinin gelişimi, devletin sağlık örgütünü genişletilmesi ve hekimlik uygulamaları hakkında ipuçları verebilmek amaçlanmıştır.

Dr Refik Saydam'ın hayatı

İbrahim Refik Saydam Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sağlık ve sosyal yardım bakanıdır. Dr Refik Saydam sağlık bakanlığı yanı sıra, Başbakanlık, Kızılay Genel başkanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi

görevlerde bulunmuştur[5,6]. Kurtuluş Savaşı sırasında Bandırma vapurunda on sekiz kişiden birisi olan Refik Saydam 1881 yılında İstanbul'da doğmuş, 1906 yılında Askeri Tıbbiye'den Tabip yüzbaşı olarak mezun olmuş, 1910-1912 yılları arasında Alman Askeri tıp Akademisinde eğitim almıştır. XVIII Kolordu karargah hekimi olarak görev almış, Osmanlı Ordusunda savaşın bütün olumsuzluklarının yanısıra askerler arasında yayılan salgın hastalıklara şahit olmuştur. Dokuzuncu Orduyu Hümayın Kıttaat Müfettişliği Sıhhiye Müfettiş Muavinliğine 1919 yılında atanması sayesinde Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte Cumhuriyet'in kuruluşunda görev yapmıştır. Dr. Refik Saydam 23 Nisan 1920 yılında Beyazıt Milletvekili seçilmiştir [6].

Yeni Hükümetin kurulmasıyla Dr. Refik Saydam Milli Müdafaa Vekaleti Sıhhiye Dairesi Reisi olmuştur. Ölümüne kadar İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından önce Sağlık Bakanlığına verilen önem uzun yıllar süren savaşa bağlı birçok sağlık sorunu bulunan ülkenin çağdaş sağlık hizmeti anlayışının geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Dr. Refik Saydam Sağlık Bakanlığı görevinde 1920-1939 yılları arasında toplam 14 yıl altı ay bulunmuştur[6].

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Sağlık Bakanı olan Refik Saydam'dan günümüze sağlık alanında gelişimin incelenmesi için kronolojik olarak dört döneme ayrılmıştır. Bu dört dönemde kaydedilen gelişmeler göz önünde bulundurularak, dönemlere ait istatistiksel veriler incelenerek elde edilmiştir. Betimleyici tipte olan araştırmada kullanılan veriler; konuya özel tıp tarihi kitapları, basılı ve elektronik dergilerde yer alan yayınlar, Sağlık Bakanlığı web sitesindeki istatistik yıllıklarından elde edilmiştir. Kronolojik sıralamada 25 yıllık dönemleri içine alacak şekilde geçmişten günümüze sağlık alanındaki gelişim rakamsal olarak ortaya çıkarılmış, karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Dünya ve Türkiye Cumhuriyeti'nin son üç senesinde etkili olan COVID 19 pandemisi ve 2023 yılının Şubat ayında Türkiye'de gerçekleşen Kahramanmaraş Depremi için ayrı alt başlık eklenmiştir. Karşılaştırmalı veriler tablolar halinde sunulmuştur.

III. BULGULAR

Bulgular bölümünde kaynaklarda yer alan gruplandırmalara göre hastane ve yatak sayısı, sağlık personeli sayısı, tıp fakülteleri, sağlık meslek lisesindeki öğrenci sayıları, bulaşıcı hastalık göstergesi olarak veremli hasta durumu, sağlık ocakları ve evleri tablo halinde verilmiştir. [4,14,18,19]

Tablo 1. Cumhuriyetin ilk yıllarında hastane ve yatak sayıları

	1923	1934
Numune hastanesi/yatak sayısı	3 /800	36/3990
Vilayet hastanesi/yatak sayısı	8/2450	70/3302
Belediye hastanesi/yatak sayısı	6/635	20/1277
Vakıf hastanesi/yatak sayısı	1/150	250/8819
Dispanser/yatak sayısı	22/185	81/387
Haydarpaşa Tıp Fakültesi/yatak sayısı	1/375	-

Tablo 2. Sağlık verilerinin dağılımı

	1990	2000	2020
Toplam nüfus	56.473.035	67803927	83614362
Kaba Doğum Hızı	24,1	21,6	13,3
Kaba Ölüm Hızı	7,1	7,3	6,1
Toplam doğurganlık Hızı	2,9	2,5	1,8
Bebek Ölüm Hızı	42,7	29	8,5
Anne Ölüm Hızı	68	49	13,1

Tablo 3: Yıllara göre Sağlık personeli dağılımı

Yıllar	Hekim	Hemşire	Ebe	Eczacı
1923	344	?	136	60
1928	1 078	130	377	108
1938	1 379	408	529	143
1948	2 617	643	1 326	115
1960	9 826	2 420	3 126	1 406
1973	18 511	13 401	13 567	4 781
1980	27 241	26 880	17 197	11 379
1990	50 639	44 984	30 415	15 792
1998	77 344	69 246	40 559	21 441
2000	85 242	69 550	41 594	21 927
2018	153 128	190 499	56 351	32 032
2019	160 810	198 103	55 972	33 841
2020	171 259	227 292	59 040	35 364

Tablo 4:Hastane sayıları ve yatak sayıları

Yıllar	Toplam sağlık kurumu sayısı	Toplam hastane yatağı	*
1967	664	59 173	1,81
1973	790	81 075	2,13
1980	827	99 117	2,23
1990	857	120 738	2,19
1998	1 138	148 987	2,39
1999	1 171	153 465	2,42
2000	10 747	134 950	2,08
2020	34 621	251 182	3,00

*1000 kişi başına düşen hastane yatağı sayısı

Tablo 5: Verem hastalığı yıllara göre dağılımı

Yıl	Tedavideki Veremli Sayısı	Bulunan Vak'a Sayısı	Yeni Verem İnsidansı (%)
1960	37,998	8,772	31.9
1975	43,152	20,315	50.7
1980	38.121	23,21	52.2
1985	35.955	30,96	61.5
1990	27,426	24,941	44.0
1998	23,913	20,222	30.03
2010	16.253	15.183	22.0
2015	12.550	11.803	15.9
2018	11.576	10.948	14.1

Tablo 6: 50. Yılda (1973) Tıp Fakültesi dağılımı

Tıp Fakültesi	Toplam (Öğrenci)	Toplam (Mezun)
TOPLAM-Total	9180	1030
Ankara Üniversitesi	1509	215
Ankara Hacettepe Üniversitesi	1250	120
İstanbul Üniversitesi	1967	313
Ege Üniversitesi	1439	178
Erzurum Atatürk Üniversitesi	557	...
Ankara Üniversitesi	337	...
Kayseri Gevher Nesibe	199	...
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa	1375	109
İstanbul Bursa Tıp Fakültesi	205	...
Antalya Tıp Fakültesi	32	...
Samsun Tıp Fakültesi	17	...
Sivas Tıp Fakültesi	20	...
Eskişehir Tıp Fakültesi	55	...
Trabzon Tıp Fakültesi	38	...
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi	180	...

Türkiye’de 2022 senesinde Sağlık Bilimlerine bağlı tıp fakülteleri dahil olmak üzere 208 üniversitede 122 tıp fakültesinde 110 bin 331 öğrenci eğitim almaktadır.

Tablo 7: 75. Yılda (1998) sağlık meslek liselerindeki öğrenci sayıları

Bölümü	Toplam	Yatılı	Gündüzlü
Toplam	54,226	1,082	53,144
Tıbbi Sekreterlik	17,207	2	17,205
Hemşire	5.477	292	5,185
İlk Yrd. Acil. Bak.Hemşireliği	14,142	...	14,142
Sağlık Memuru	2,844	197	2,647
Ebe	2,509	448	2,061
Laboratuvar	2,908	46	2,862
Çevre Sağlığı	2,955	21	2,934
Radyoloji	2,516	7	2,509
Anestezist	2,054	...	2,054
Anadolu Hemşirelik	846	65	781
Diş Protez	540	4	536
Ortopedi	228	228

2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren Sağlık Meslek liselerinde hemşire yardımcılığı, ebe yardımcılığı ve sağlık bakım teknisyenliği olarak üç bölüm halinde eğitim verilmektedir. 2022 yılında Milli Eğitim bakanlığına bağlı Sağlık Meslek liselerinde 140615 öğrenci eğitim görmektedir.

Tablo 8: Sağlık Ocağı ve Sağlık Evleri Sayıları

Yıllar	Sosyalize	Eğitim Bölgesi	Sağlık Ocağı	Sağlık Evi
1963	1	0	19	37
1965	12	1	416	970
1970	25	3	851	2,231
1975	26	4	995	3.243
1980	45	12	1,467	5.776
1981	45	16	1,89	6,262
1982	47	18	1,967	6,749
1990	73	17	3,454	11.075
1991	74	17	3,672	11.262
1997	80	17	5,366	11.905
1998	80	17	5,538	11,881

III TARTIŞMA

A. Cumhuriyetin ilk yıllarında Dr. Refik Saydam ve Türkiye'nin sağlık durumu

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde batıdaki sağlık anlayışına benzer şekilde toplumun sağlığı dikkate alınarak düzenlemeler yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda hiçbir zaman ortaçağ karanlığı olmamıştır. Ancak uzun süren savaşların ölümler ve sakatlıklara neden olması, çalışan insan gücünün azalması, sosyo ekonomik açıdan yaşanan zorluklar sağlık hizmetine muhtaç insanların artmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra savaşa bağlı yokluk ve yoksunluk sağlık hizmeti sunumunu etkilemiştir. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele zorlaşmış, cinsel yolla bulaşan hastalıklar toplum sağlığını olumsuz etkilemiştir. Osmanlı hükümeti tarafından yapılan düzenlemeler ne yazık ki yeterli olmamıştır. Hekim dışı sağlık personeli sayısının azlığı ana çocuk sağlığını etkileyerek anne ve bebek ölümlerin fazlalığına neden olmuştur. Hastaneler genelde şehir merkezlerinde yer almaktadır, hekimlerin maaşları yerel yönetimler tarafından ödenmekte, memleket tabiplikleri sayısının azlığına benzer şekilde eczane sayısı da çok azdır. Ankara'da 1924 yılında sadece yedi eczane bulunmaktadır. Anadolu'da 1925 yılındaki sayılara baktığımızda yetersizlik dikkat çekmektedir, hekim 554, eczacı 60, hemşire dört, ebe 136, sağlık teknisyeni 560'tır. Aynı sene Türkiye'deki resmi tedavi kurumları, birer adet Numune Hastanesi, Akıl Hastanesi, Eftal Hastanesi, Amele Hastanesi, Sanatoryum, Gureba-ı Müslimin Hastanesi ve tıp fakültesi, iki adet Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Hastanesi ve dört adet Darülkelp olup toplam yatak sayısı ise 2155'dir [7-13]. Birinci Milli Tıp Kongresine ev sahipliği yapan İsmet İnönü açılış konuşmasında halkın medeni seviyeye ulaşması için arzu edilen şeylerin bir iki gün içinde gerçekleşmeyeceğini devamlı ve bıkmadan çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Hekimlerden beklenen görevler sadece meslekleri ile ilgili olmayıp medeni hayatın gereklilikleri ile ilgili yaşam tarzını değiştirmeye yönelik davranışları da kapsamaktadır [3].

Cumhuriyetin ilk yıllarında Sağlık Bakanlığı görevinde bulunan Refik Saydam'ın hazırladığı program 12 alt başlığı içermektedir. Bunlar sağlık personeli sayısını artırmak, numune hastaneleri açmak, ana çocuk sağlığına yönelik hizmet binası açmak, frengi dahil bulaşıcı hastalıklarla mücadele

köylere kadar sağlık hizmeti sunumunu yaygınlaştırmak, mevzuatı planlamalara göre düzenlemek, hıfzıssıhha müessesini kurmak, hıfzıssıhha mektebinin açılmasıdır. Bu programlara uygun bir şekilde mevzuatta düzenleme yapan Dr. Refik Bey'in görevi sırasında 48 kanun, 18 tüzük yürürlüğe girmiştir. Özellikle bulaşıcı hastalıklara yönelik sıtma, trahom, frengi ile mücadele için sıtma savaş kanunu, emrazı zühreviye savaş ve talimatnamesi, trahomla savaş kanunu çıkarılmıştır. Diğer kanunlar, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, Merkez Hıfzıssıhha Kurumu'nun oluşturulması ile ilgili kanun, on beş bölüm ve 309 maddeden oluşan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, eczacılara etibba odalarına kayıt olma şartının getirilmesini sağlayan "Zorunlu Hizmetin Kaldırılmasına İlişkin Kanun", "Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat ve Memurin Kanunu", Hıfzıssıhha Kanunu, Sağlık hizmetlerinin taşra da örgütlenebilmesi ve işleyişin sağlanabilmesi için ise 3017 sayılı kanunlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında önemli sağlık sorunlarına çözüm bulmak ve hekimler arasındaki koordinasyonu artırmak amacıyla kongreler düzenlenmiştir. İlk kongre 1 Eylül 1925'te Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Birinci Milli Türk Tıp Kongresi'ne Dr Refik Saydam başkanlık yapmıştır. Açılış konuşmasında hekimlerin sağlık hizmeti sunumuyla birlikte tüm davranışlarıyla halka örnek olması gerektiğinden bahsetmiş, vazifelerini kırsal alanları da kapsayacak şekilde gerçekleştirmelerinin önemini anlatmıştır[3-6,13].

B. Sağlıkta Cumhuriyet'in 75 yılı

Dr. Refik Saydam'ın hekim sayısını artırmaya ve sağlık kuruluşlarını Sağlık Bakanlığına bağlamaya yönelik mevzuat düzenlemeleri önemlidir. İlk kez sağlık memuru uygulamasını getirmesi, koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik vermesi halk sağlığı açısından ülkenin ihtiyacına uygundur. Hekim dışı personelin yetişmesine yönelik 1924 yılında Sivas ve İstanbul'da sağlık memuru okulu, İstanbul'da ebe okulu, 1925 yılında Kızılay tarafından hemşirelik okulu açılmıştır. Tıp fakültesi öğrencileri için yatılı okul açılmış ve hekimlere mezuniyet sonrası mecburi hizmet getirilmiştir. Cumhuriyet ilk yıllarında kamuda hemşire sayısı sıfırdan 1940 yılında 400'e ulaşmıştır. İkinci Dünya savaşının Genç Cumhuriyetin ilerici atılımları üzerinde etkisi olumsuz olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hastanelerin statüleri ve çalışan sağlık personeli ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. O güne

kadar Resmi olarak Numune Hastaneleri Sağlık Bakanlığı'na, Memleket veya Vilayet Hastaneleri vilâyetlere ve bazı hastaneler belediyelere bağlı, Demiryolu Hastaneleri, Şeker Şirketi Hastanesi ve Askerî Hastaneler kamu kurumları olarak hizmet vermekteydi. Ayrıca vakıflara, cemaatlara, ecnebilere, şirket ve şahıslara bağlı hastaneler bulunmaktaydı. Hastanelerin bağlı oldukları kurum ya da kuruluşu bütçesi açısından önemlidir, 1954 yılında memleket hastanelerinin tamamı Sağlık Bakanlığına devredilmiştir[4,14]. 2016 yılında Milli Savunma Bakanlığına bağlı hastaneler Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir. Belediyelere ait hastaneler ise "Özel" sektöre olarak kabul edilmektedir.[18,19]

Cumhuriyetin ilk yıllarında bulaşıcı hastalıklar arasında en fazla yaygın olan verem hastalığı 1940'lı yıllarda verem savaş dernekleri ile takip edilmiştir. Ancak kırsal alanda daha etkili olabilmesi için 1960 yılında Verem Savaş Genel Müdürlüğü kurularak dispanserler açılmıştır. Benzer şekilde Ana ve çocuk sağlığı hizmetlerine yönelik dikey örgütlenme kurularak istasyonlar ve şubeler açılmıştır. 1961 yılında 224 sayılı kanun ile sosyalleştirme yapılmış, sağlık ocakları kurularak koruyucu ve tedavi edici hizmetlerinin bir ekip tarafından verilmesi öngörülmüştür. Ancak 1980'li yılların başında sadece ülkenin üçte birinde sağlık ocağı varken, Cumhuriyet'in ellinci yılında sağlık ocaklarının sayısı 5000'e ulaşmıştır, sağlık evi sayısı ise 12000 civarındadır[15].

C. Sağlıkta 2000'li yıllar

Türkiye'de 2000'li yıllarda Sağlıkta Dönüşüm Programı yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle başlamıştır. Sağlıkla hizmetiyle ilgili iş gücü, finansman, personel görev tanımında değişiklikleri içeren hedeflere yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir[16]. Sağlıkta Dönüşüm Programıyla aile hekimliği sistemi kurularak birinci basamak hizmetlerine ulaşımın artırılması amaçlanmıştır. Artan nüfus sağlık üzerinde etkili olan sosyo kültürel etkenler ve ekonomik gerekçelerle birlikte ikinci ve üçüncü basamaktaki yığılmayı azaltma amacıyla aile hekimliği sistemi ilk olarak Aile Hekimliği Uygulaması Hakkında Pilot Kanunla Düzce'de başlatılmıştır. Birinci basamak sağlık hizmeti için üç temel kurum(Aile Sağlığı Merkezi (ASM), Toplum Sağlığı Merkezi (TSM) ve 112 Acil Sağlık Hizmetleri)

oluşturulmuştur. Aile Sağlığı Merkezleri Sağlık ocakları yerine oluşturulmuş, Toplum Sağlığı Merkezi altında ise Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması, Sıtma Savaş, Verem Savaş hizmetleri birleştirilmiştir. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu 112 acil hizmetleri hariç birinci basamak hizmetleri için görevlendirilmiştir. Aile Hekimliği sistemine 2008 yılında 11 il (Düzce, Adıyaman, Bolu, Denizli, Edirne, Elazığ, Gümüşhane, Eskişehir, Isparta, İzmir, Samsun) geçmiştir, 2011 yılında ise Türkiye'de tüm illerin Aile hekimliği sistemine geçişi tamamlanmıştır. Aile hekimliği sisteminin tüm illere 2011 yılında yayılmasından sonra sağlık ocakları işlevsiz hale gelmiştir. Türkiye'de 2020 yılı itibarıyla aile hekimleri (24.082), Aile Sağlığı Merkezi (7.979) ve Aile Hekimliği Biriminde (26.252) görev yapmaktadır. Bir Aile Hekimi yaklaşık 3.405 kişiden sorumludur[17].

D. Pandemiye Sağlık

Tıp tarihinde veba, Kara Ölüm, Kolera, Çiçek hastalığı, İspanyol gribi, HIV/AIDS, SARS gibi salgınlar dünya nüfusunu sosyo ekonomik ve kültürel anlamda olumsuz etkilemiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından koronavirus hastalığı-2019 (COVID-19) olarak adlandırılan salgın Mart ayında pandemi olarak ilan edilmiş, Türkiye'de de ilk COVID-19 vakası aynı tarihlerde tespit edilmiştir. 2022'ye kadar Dünya'da 502.767.555 kişi COVID 19 tanısı almıştır, 6.216.856'sı ise vefat etmiştir. Türkiye'de ise toplam vaka sayısı 17.042.722, toplam vefat sayısı ise 101492'dir. Türkiye'de pandemi döneminde 510 sağlık çalışanı vefat etmiştir, bunlardan 173'ü hekimdir[20, 21,22].

E.Kahramanmaraş Pazarcık Depremi

Merkezi Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Ekinözü ilçesinde dokuz saat arayla 6 Şubat 2023'te meydana gelen iki deprem sonucunda Türkiye'de en az 46.104 kişi vefat etmiştir. Türkiye'de Hatay'da Habib-i Neccar Camii, Hatay Meclis Binası, Gaziantep Kalesi, Şirvan Camisi, Adıyaman Ulu Camii, Malatya'daki Yeni Cami ve İskenderun'daki Latin Katolik Kilisesi'nin de bulunduğu tarihi yapılar yıkıldı. Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca'nın basın bildirimlerine göre deprem bölgesinde bin 706 UMKE ve 112 personeli, sağlık tesislerinde 18 bin 97 doktor ve 113 bin 3 sağlık personeli olmak üzere, toplam 146 bin 806 personel depremin ilk bir

ayında halen görev yapmaktadır. Bölgede 26 sahra hastanesi ve 133 acil müdahale ünitesi, yaklaşık 1200 yerleşik sağlık hizmet kurumu bölgede sağlık hizmeti sunumu gerçekleştirmektedir. Deprem bölgesinden diğer illere hava ambulanslarıyla 1577, kara ambulanslarıyla 36 bin 74, deniz araçlarıyla 327 olmak üzere toplam 37 bin 978 yaralının sevki yapılmıştır. Depremde 94 hekim, 58 hemşire ve 34 hemşirelik öğrencisi hayatını kaybetmiştir, ancak enkaz çalışmaları devam ettiği için son sayılar hala kesinleşmemiştir. Ayrıca hala depremin sosyo kültürel ve ekonomik açıdan sağlık üzerindeki etkisi olumsuz bir şekilde devam etmektedir [23-26].

IV. SONUÇLAR

Cumhuriyetin ilk yıllarında Dr Refik Saydam'ın gerçekleştirdiği atılımlar çağdaş zihniyete uygun sağlık hizmetinin temelini oluşturmuştur. Refik Saydam'ın başlattığı birçok uygulama ve yasal düzenlemelerin tüm süreç boyunca ne kadar etkili olduğu rakamlar sayesinde net olarak görülmektedir. Sağlık Bakanlığı verilerinde tablolarda yer alan rakamların karşılıklı değerlendirilmesi sayesinde sağlık hizmeti sunumunun niteliğinin iyileştiği sağlık personeli, hastane ve yatak sayılarındaki artışla birlikte bulaşıcı hastalıklarda ki düşüş, anne ve bebek ölüm hızındaki dramatik azalma ile kendini hissettirmektedir.

TEŞEKKÜR

Refik Saydam'dan günümüze sağlık alanında gelişmeye hizmet eden tüm sağlık çalışanlarına teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- [1] Aydın, E. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında sağlık hizmetleri. Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi, 2002, 31.3: 183-192.
- [2] Arı, K. Cumhuriyetin Sağlık Devrimcisi Dr. Refik Saydam. Vatan ve Sıhhat Tıbbiyelinin Yurtseverliği, ed.: Eren Akçiçek, Fevzi Çakmak, İzmir, Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneği Yayınları, 2015.
- [3] Ögenler, O. ve Ark. Birinci Milli Türk Tıp Kongresi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2009;10(3-4):1-8.
- [4] Karabulut, U. (2007). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerine Toplu Bir Bakış, Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı ve Hizmetleri (1925-1937). Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 6(15), 151-160.

- [5] İbrahim Refik Saydam (1881-1942) Atatürk Ansiklopedisi, website. [Online]. Available: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ibrahim/>
- [6] Aksakal, H. İ. Dr. Refik Saydam Önderliğinde Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetlerini Modernleştirme Çabaları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, 27.1: 219-232.
- [7] Aydın E. Dünya ve Tıp Tarihi. Ankara: Öncü Basımevi, 2006, p.:248-266
- [8] "Kars Z. Ankara'nın Başkent Olduğu Yıllardaki Eğitim, Sağlık ve Sosyal Durumu Üstüne. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Sayı 58, Cilt: XX, Mart 2004
- [9] Aydın E. Atatürk'ün Sağlık Kavram ve Anlayışı, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1995; Cilt 48 (1): 43-54
- [10] Ege R. Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetleri 1923-1998. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 1998
- [11] Ege R. Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri ve İsmet Paşa. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 1992
- [12] Aydın E. Türkiye'de Taşra ve Kırsal Kesim Sağlık Hizmetleri Örgütlenmesi Tarihi, Toplum ve Hekim 1997; Cilt12 (80): 21-44
- [13] Tekir, S.(2017). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'deki Sıtma ile Mücadele Faaliyetleri (1923-1930), Tarihsel Süreçte Anadolu'da Sıtma,(Ed. Eren Akçiçek), Gece Kitaplığı, Ankara,2017, syf.
- [14] Evsile M. Cumhuriyet Döneminde Sağlık Hizmetleri 1923-1950. Kesit Akademi Dergisi, 2018, 13: 1-19.
- [15] Öztürk, M. Cumhuriyet Dönemi'nde sağlık hizmetleri. SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 1999, 6.1.
- [16] Betül, A. T. E. Ş., Işıkcı Y. M. 2000'li Yıllardan İtibaren Türkiye'de Sağlık Politikalarındaki Değişimin Çoklu Akış Modeli İle Analizi. Giresun Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 6.2: 139-151.
- [17] Keskin, H. İ. Türkiye'de aile hekimliğine geçiş sürecinde birinci basamak sağlık kuruluşlarının verimliliği. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 2020, 21.1: 133-152.
- [18] Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü İstatistik, Analiz, Raporlama Ve Stratejik Yönetim Dairesi Başkanlığı website. [Online]. Available: <https://khgmistatistikdb.saglik.gov.tr/TR-43867/istatistik-yillari.html>
- [19] Türkiye'de Verem Savaşı 2020 Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Yayın No:1205, Ankara 2021
- [20] Nesanır N, Bahadır A, Karcıoğlu Ö, Korur Fincancı Ş. "Pandemi Sürecinde Türkiye'de Sağlık Çalışanları Ölümünün Anlattığı" Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 1. Basım Nisan 2022, Ankara website. [Online]. Available: https://www.ttb.org.tr/kutuphane/sc_olunmleri.pdf
- [21] Genel Koronavirüs Tablosu Erişim adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>
- [22] Yıldız A., Bulut S. COVID-19 Pandemi Döneminde Sağlık Hizmetleri Kullanımının Değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi, 2021, 6.4: 928-938.
- [23] Depremler tarihi yapıları da büyük zarar verdi, Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/n-life/kultur-ve->

sanat/depremler-tarihi-yapilara-da-buyuk-zarar-
verdi,c4aJq0klOkKx8Zo_88VQrQ

- [24] Sağlık Bakanlığında deprem bölgesindeki çalışmalara ilişkin açıklama, website. [Online]. Available: <https://www.saglikaktuel.com/haber/saglik-bakanligindan-deprem-bolgesindeki-calismalara-iliskin-aciklama-88622.htm>
- [25] TTB: “Depremlerde 94 Doktorumuz Hayatını Kaybetti” website. [Online]. Available: <https://medyaberlin.com/ttb-depremlerde-94-doktorumuz-hayatini-kaybetti>
- [26] Kimi evindeydi kimi görevi başında... 58 hemşire depremde hayatını kaybetti, website. [Online]. Available <https://medimagazin.com.tr/saglik-calisani/kimi-evindeydi-kimi-gorevi-basinda-58-hemsire-depremde-hayatini-kaybetti-104557>